

Handläggare: emelie.mynde@fub.se

Socialdepartementet
S2024/02012

Remiss – En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)

Riksförbundet FUB är en intresseorganisation som arbetar för att barn, ungdomar och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning (IF) ska kunna leva ett gott liv. Vi är cirka 25 000 medlemmar i 150 lokalföreningar runt om i landet. Personer med IF och deras anhöriga är medlemmar i FUB liksom många andra som delar vår grundsyn.

Inledningsvis vill Riksförbundet FUB understryka att barnets bästa ska vara vägledande i alla beslutsprocesser, och vara det som förevarande utredning ska syfta till och styras av. Oavsett om föräldern eller barnet har IF ska vad som är bäst för barnet alltid komma i främsta rummet. Barnets rättigheter belyses förutom i Barnkonventionen även i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Funktionsrättskonventionen. FUB ställer sig kritisk till att utredningen helt saknar en analys utifrån rättigheterna i konventionen, och utredningen saknar även konsekvensanalyser vad gäller hur utredningens förslag påverkar barn och föräldrar med IF. För att kunna bedöma barnets bästa för ett barn med IF krävs också att bedömningen görs utifrån vad barnet behöver på grund av sin funktionsnedsättning. Inget av de förslag som FUB lämnar nedan ska innebära ett avsteg från principen om barnets bästa.

Föräldrar med IF

Utredningens förslag

För att så många barn som möjligt ska tillförsäkras det stöd och skydd som de har rätt till bör målgruppen för beslut om insatser i öppna former till vårdnadshavare utan vårdnadshavarnas samtycke inte avgränsas.¹

Samt;

När en socialnämnd har beslutat om nödvändiga insatser till en vårdnadshavare enligt lagen om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas får socialnämnden besluta att vårdnadshavaren ska följa en eller flera särskilda föreskrifter. De

¹ Utredningen, s. 319

särskilda föreskrifterna får avse frågor som rör vårdnadshavarens skyldigheter i fråga om den dagliga omsorgen om barnet.²

FUB tycker

Forskning om föräldrar med IF

Inledningsvis vill FUB framhålla den forskning som nyligen har publicerats angående föräldraskapet hos föräldrar med IF.

Ida Runge har 2023 publicerat en doktorsavhandling med titeln ”Jag vill ha hjälp, men ta inte mina barn - Föräldraskap hos föräldrar med intellektuell funktionsnedsättning”. I studien har hon intervjuat 23 föräldrar som själva har IF om upplevelsen av sitt föräldraskap. Som titeln beskriver, vill föräldrarna i de allra flesta fall ha det stöd som behövs men är rädda att prata om sina behov då det finns en risk att socialtjänsten omhändertar barnet. Redan från graviditeten misstänkliggörs föräldrar med IF då deras funktionsnedsättning anses som en riskfaktor för barnet. Detta utan att se till individen. Forskningen visar att föräldrar med IF upplevde att de ständigt behövde bevisa för alla runtomkring att de klarade föräldraskapet och var tillräckliga föräldrar. Myndigheterna hade högre förväntningar på mammorna än papporna. Därför känner många föräldrar med IF att de måste kontrollera vilken information som de ger till omgivningen.³

En viktig slutsats i Ida Runges forskning är att det samhälleliga stödet som ges till föräldrarna i form av exempelvis en stödperson är mycket viktigt. Det som är avgörande är relationen och tilliten till stödpersonen för att föräldrarna inte ska känna sig granskade i sitt föräldraskap.

Sammanfattningsvis visar studien att föräldraskapet är en mycket viktig del av livet för dessa föräldrar. De är angelägna om att vara goda och tillräckliga föräldrar för sina barn. Föräldrarnas möjligheter att leva upp till dessa målsättningar, beror i hög grad på förutsättningar i omgivningen. Studien visar att föräldraskapet i stor utsträckning påverkas av omgivningens attityder, bemötande och stöd.⁴

Ytterligare forskning om föräldrar med IF bekräftar bilden av att stödet som ges är avgörande. Se exempelvis Mårten Hammarlunds avhandling från 2024, ”Föräldrar med intellektuell funktionsnedsättning – att förstå, möta och stödja”.

FUB om utredningens förslag

Riksförbundet FUB motsätter sig utredningens förslag att föräldrar med IF ska kunna få tvingande föreskrifter att följa. FUB motsätter sig även utredningens förslag att föräldrar med IF ska kunna vitesföreläggas i det fall föreskriften inte följs.

Istället föreslår FUB i första hand att föräldrar med IF och barn med IF undantas helt från utredningens förslag. I andra hand föreslår FUB att modellen som finns i Danmark, där proportionalitetskravet medför att beslut om föräldraföreläggande i regel inte kan fattas för vårdnadshavare med individuella svårigheter, t.ex. vårdnadshavare som har en funktionsnedsättning eller vårdnadshavare som lider av psykisk ohälsa även ska gälla i Sverige.⁵ För det fall lagstiftaren kommer fram till att LIV ska gälla för samtliga föräldrar och barn,

² Utredningen, s. 345

³ Runge, Ida, s. 300

⁴ Runge, 301

⁵ Utredningen s. 350

föreslår Riksförbundet FUB i tredje hand att föräldrar med IF ska omfattas av en specialreglering där den föreskrift som blir aktuell skulle vara stöd i sitt föräldraskap av en stödperson.

Riksförbundet FUB anser att ändamålsenliga stödinsatser behöver ges till föräldrar med IF, i enlighet med vad forskningen som beskrivits ovan visar. Föräldrar med IF har ofta lång negativ erfarenhet av att ha blivit granskade och bedömda i sitt föräldraskap. Socialtjänsten bör i motsats till att ge föreskrifter till dessa föräldrar arbeta på att bygga tillit och allianser, samt ge dessa föräldrar respekt och förtroende. I det kunskapsstöd som Socialstyrelsen har tagit fram- ”Föräldrar med IF”, betonas också vikten av att skapa tillit och förtroende då många föräldrar med IF har en rädsla för att bli förhandsbedömd enbart på grund av sin funktionsnedsättning. Det bör därför inte öppnas upp för att socialtjänsten ska göra en proportionalitetsbedömning av föräldrar med IF och om dessa bör bli ålagda föreskrift, när forskning tydligt visar att föräldrar med IF redan idag blir förhandbedömda och misstänkliggjorda i sin föräldraroll. Många har dessutom sökt stöd enligt socialtjänstlagen eller LSS och blivit nekade ansökt stöd. Det skulle därför vara missriktat om socialtjänsten i ett senare skede kommer med tvångsåtgärder för att möta samma behov som föräldrarna själva önskat stöd för tidigare. Istället måste socialtjänsten möta föräldrar med funktionsnedsättning så tidigt som möjligt och ge det stöd som föräldrarna själva bedömer att de behöver.

Sammantaget bör därför föräldrar med IF undantas från den föreslagna regeln om föreskriftsmöjlighet för socialtjänsten, och resurserna behöver istället läggas på att erbjuda kompetenta stödpersoner. Det handlar också om att föräldrarna ska ges rimliga krav och åtgärder som de har förutsättningar att följa. Om socialtjänsten ska ställa krav på föräldrar med IF krävs omfattande kunskaper om de individuella föräldrarnas förmåga att uppfylla kraven. Därför menar Riksförbundet FUB att det alltid är mer ändamålsenligt att ge individanpassat stöd. För barnet till en förälder med IF är det även förenligt med barnets bästa att föräldern ges stöd i sin föräldraroll.

Riksförbundet FUB motsätter sig starkt förslaget att även föräldrar med IF ska kunna vitesföreläggas. Föräldrar med egen funktionsnedsättning bör inte kunna få betala böter om de inte utifrån sin funktionsnedsättning kan fullfölja en föreskrift från socialtjänsten. Föräldrar med IF lever ofta i en ekonomisk utsatthet med mycket små marginaler. Det ligger varken i föräldrarnas eller barnens bästa att öka denna ekonomiska utsatthet genom att bli förelagd med vite. Riksförbundet FUB tar årligen fram rapporten ”Fångad i fattigdom?”. År 2024 visade rapporten att en person med IF som har aktivitets- eller sjukersättning kan gå back 1300 kronor per månad om denne lever på konsumentverkets skäliga kostnader. Det finns alltså inga marginaler att ta av. Istället skulle ett eventuellt vitesföreläggande medföra ännu större risker för fattigdom och utanförskap. FN:s funktionsrättskommitté gav Sverige en rekommendation i våras med anledning av hur Sverige efterlever Funktionsrättskonventionen att vidta alla åtgärder för att minska risken för fattigdom för personer med funktionsnedsättning.⁶

Funktionsrättskommittén gav även Sverige en rekommendation vad gäller föräldrar med funktionsnedsättning. Kommittén är oroad över att det saknas resurser och tillräckliga stödmekanismer för att de kommunala myndigheterna ska kunna stödja föräldrar med funktionsnedsättning och familjer med barn med funktionsnedsättning. Kommittén rekommenderar därför Sverige att säkerställa att rätten till familjeliv förverkligas, att det finns stöd till föräldrar med funktionsnedsättning och till familjer med barn med funktionsnedsättning och att fördomar kan utrotas bland serviceansvariga enheter inom kommunala myndigheter.⁷ Denna rekommendation är högst relevant att titta på vad gäller denna utrednings förslag, för att föräldrar med IF:s mänskliga rättigheter ska införlivas i Sverige och att Sverige ska uppfylla sina konventionsrättsliga åtaganden.

⁶ Sammanfattande kommentarer avseende Sveriges kombinerade andra och tredje periodiska rapport, p. 60 a)

⁷ Sammanfattande kommentarer avseende Sveriges kombinerade andra och tredje periodiska rapport, p. 49-50

FUB vill även erinra om Funktionsrättskonventionens artikel 14, som anger att personer med funktionsnedsättning inte ska berövas sin frihet olagligen eller godtyckligt och att varje frihetsberövande sker i enlighet med lagen samt att förekomst av funktionsnedsättning inte i något fall ska rättfärdiga frihetsberövande. Utredningens förslag riskerar att missgynna både vuxna och barn med funktionsnedsättning, och exempelvis husarrest är en form av frihetsberövande.

Utredningens förslag:

Regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga, analysera och ta ställning till om de insatser i öppna former som erbjuds vårdnadshavare i dag fullt ut möter vårdnadshavares behov av praktiskt stöd och hjälp eller om det finns behov av att utveckla nya insatser.

FUB tycker:

FUB tycker att utredningens förslag är bra, men att det behövs göras en separat sådan kartläggning avseende det stöd som idag ges till föräldrar med IF. Det skulle vara en naturlig uppföljning på det kunskapsstöd som presenterades under 2024.

Barn och unga med IF

Definition av socialt nedbrytande beteende

Det finns en risk att socialt nedbrytande beteende misstas för beteende som beror på barnets funktionsnedsättning och att barnet därför får en föreskrift när denne istället skulle behöva adekvat stöd på grund av sin funktionsnedsättning, t.ex. insatser enligt LSS i form av exempelvis en kontaktperson.

För barn med IF är det ofta mycket olämpligt att ge en föreskrift att vistas hemma under vissa tider. Barn med IF är ofta socialt isolerade och Riksförbundet FUB hör rapporter från medlemmar om att kriminella försöker lura in personer med IF i deras gemenskap genom att försöka bli personen med IF:s vän. Barnet eller ungdomen med IF behöver istället få andra positiva sociala sammanhang. Även andra föreskrifter som föreslås som t.ex. fysiska aktiviteter kan bli svårt för barnet eller ungdomen med IF att delta i om verksamheten inte är anpassad. Det finns idag brist på idrottsverksamheter som är anpassade efter barn med IF:s behov.

Riksförbundet FUB föreslår därför att barn och ungdomar med IF samt barn tillhörandes LSS undantas från förslaget om möjlighet om föreskrift. Istället bör anpassat stöd ges till barnen utifrån deras behov.

I flera utredningar har det konstaterats att barn med IF inte hörs tillräckligt i frågor som rör dem. Att det finns en tröskel för att efterfråga barnets åsikt när barnet har en funktionsnedsättning framkommer i flera utredningar⁸, bland annat inför att Barnkonventionen skulle bli svensk lag.⁹ Att barn inte får uttrycka sina åsikter när det gäller LSS-insatser och att motiveringar till varför barnet inte har hörts saknas i många beslut anser utredaren i SOU 2016:19 vara anmärkningsvärt. Många barn med funktionsnedsättningar är i behov av alternativ kompletterande kommunikation, AKK. Det kan handla om lättläst information med bildstöd, tecken som stöd, eller samtalsmatta. I all kommunikation med barn och ungdomar med IF behöver socialtjänsten anpassa sig och ge barnet förutsättningar att bli hörd på ett tillgängligt sätt. Det kan handla om att på förhand ge

⁸ Se bland annat Socialstyrelsen, "Barnperspektiv i LSS-handläggning, En förstudie med fokus på arbetssätt och utvecklingsbehov", Artikel nr 2009-12-26

⁹. SOU 2016:19, Barnkonventionen blir svensk lag, s. 199 f.

skriftlig information på lättläst svenska så att barnet kan förbereda sig. Många gånger brister socialtjänsten i detta tillgänglighöjande.

Riksförbundet FUB ser en risk med utredningens förslag avseende att barn med funktionsnedsättning kommer att höras i än mindre grad. Istället för att fatta tvingande beslut bör socialtjänsten istället utvecklas att bli mer tillgängliga kommunikativt samt stärka barnet att fatta egna beslut. Även för barn som har hamnat i fel miljöer behöver en positiv kommunikation med socialtjänsten ske, inte minst för att dessa barn förmodligen kommer att ha med myndigheten att göra under hela livet på grund av sin funktionsnedsättning.

Övrigt

Enligt den nya socialtjänstlagen som väntas träda i kraft i juli 2025, ska socialtjänstens verksamhet ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Riksförbundet FUB vill belysa att det inte finns någon forskning som visar att utredningens förslag om LIV är bra varken för individerna eller för de samhällsproblem som åtgärderna syftar till att lösa.

För Riksförbundet FUB

Christina Heilborn

Förbundssekreterare